

Тетяна Багрій, викладач кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІЧНИХ ТА АРТИСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА- МУЗИКАНТА

У статті розглядаються шляхи реалізації актуальних завдань в процесі підготовки майбутнього-педагога-музиканта. Автор висвітлює питання взаємодії педагогічних та артистичних здібностей для досягнення творчого розвитку в професійній діяльності. Артистизм розглядається в площині виконавського мистецтва. Аналізується різна схильність майбутніх фахівців до оволодіння цієї якістю, вплив темпераменту на вияв артистичного обдарування. Визначено шляхи розвитку артистизму засобами диригентсько-хорового мистецтва та його роль у професійному зростанні педагога-музиканта.

Ключові слова: артистизм; диригентсько-хорова діяльність; музикант-педагог; педагогічні та спеціальні здібності; професійна підготовка.

Лит.9.

Tatyana Bagriy, teacher of department of theory and methodology
musical education and choreography
Melitopol state pedagogical university of the name of Bogdan Khmelnytskyi

RELATIONSHIP BETWEEN PEDAGOGICAL AND ARTSISTIC CHARACTERS AS A NECESSARY CONDITIONS TO ACHIEVING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE PEDAGOGUE-MUSIC

The article deals with ways of realization of actual tasks is examined in the process of future teacher-musician. Determination of concept "pedagogical capabilities" is given, the feature of developing special flairs of future teacher-musicianis are educed in conductor-choral activity. The professional components of conductor-choir-master are certain. An author exposes the question of cooperation of pedagogical and artistic capabilities for the achievement of creative development in professional activity.

An example of practical model of development of professional internalss of teacher-musician is made and principles of this model are determined. The specific of activity of teacher-musician opens up The question of captur artistry isreasonable as important and necessary quality of future professional activity of teacher-musician. Artistry is examined in. to the plane of carrying out art. Examples of different approaches of scientists are set in relation to interpretation of concept to "artistry". Fordetermination of criteria of formed of artistry an author follows researches of scientists in this industry.

Attention is accented on differentiation of concepts of artistry and actor, a difference is specified in their maintenance. Different propensity of future specialists is analysed to the capture it by quality and influence of temperament on the display of artistic gift. The ways of development of artistry are certain by facilities of conductor-choral art. But his role is in the professional increase of teacher-musician.

The research has established that the relationship between pedagogical and artistic qualities contributes to the process of creative knowledge and freedom of performing activities.

Keywords: *artistry; conductor-choral activity; musician-teacher; pedagogical and special capabilities; professional preparation.*

Determination of concept "pedagogical capabilities" is given, the features of developing special flairs are educed

Для отримання додаткових можливостей сервісу перекладу — авторизуйтесь

Постановка проблеми.

Активне входження України до європейської та світової співдружності передбачає перехід вищої школи на нову концепцію підготовки педагогічних кадрів. Корінні зміни, які відбуваються в суспільстві, поставили перед вищою школою завдання підготовки вчителя, здатного ефективно й творчо працювати на рівні світових і європейських стандартів.

Надзвичайний динамізм соціокультурних процесів висуває високі вимоги до фахівців у сфері вищої педагогічної освіти, які були б готові до адаптації в гуманітарній сфері, до нестандартного вирішення проблем в практичній діяльності. Якість підготовки майбутнього фахівця залежить, перш за все, від його прагнення до професійного вдосконалення, яке вимагає високого професіоналізму і творчого підходу. Специфіка роботи в школі ставить особливі вимоги до вчителя музичного мистецтва щодо його здібностей та особистісних якостей. До професійно значущих якостей педагога-музиканта відносяться ті якості, які пов'язані з особливим психофізіологічним комплексом – артистизмом. Для педагога-музиканта, який поєднує педагогічну та виконавську діяльність, наявність артистизму – важлива і необхідна якість майбутньої професійної діяльності.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення підготовки майбутнього педагога-музиканта на сучасному

етапі, оскільки взаємозв'язок педагогічних і артистичних якостей сприяє процесу творчого пізнання і свободи виконавської діяльності.

Мета статті – виявлення особливостей взаємозв'язку педагогічних та артистичних здібностей в професійному розвитку майбутнього педагога-музиканта.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Дослідження в галузі педагогіки свідчать, що проблему формування творчої особистості висвітлювали Л. Бочкарев, Л. Виготський, Є. Гуренко, Г. Коломієць В. Ражников. Велике значення мають праці Р.Бажанової, В. Комарова, Л.Майковської, В.Букатової, О.Булатової З.Корогодського, А.Чванової, у яких розглядаються питання артистизму, взаємозв'язку педагогічної та артистичної діяльності. Питання артистизму як професійної та особистісної характеристики музиканта-виконавця закладені у дослідженнях В.Білоус Т.Веркина, М.Давидова, В.Москаленко, С.Саврук, Т. Сирятської.

Виявлення артистизму у виконавській діяльності знайшло відображення у працях С.Казачкова, М.Канерштейна, І.Мусіна, А.Пазовського, Н.Рахдіна, В.Рожка. Закономірності виявлення артистизму в музиці досліджено у працях Ж.Ваганової, А.Демченко, А.Козир, Л.Майковської, Г.Падалки. У працях таких вчених як В.Букатов, П.Єршова, Б.Захави, Л.Некрасова, С.Яковнюк розроблені теоретичні положення реалізації театральних методик в освітньому процесі.

Розвиток артистичних якостей у майбутнього педагога-музиканта сприяє активізації його професійних і особистісних якостей (комунікативність, активність, емоційність, креативність, упевненість у собі та ін.) [8,14].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Специфіка діяльності педагога-музиканта зумовлена з одного боку - особливостями педагогічної діяльності, а з іншого – особливостями функціонування в сфері культури, музичного мистецтва.

Підготовка майбутнього педагога-музиканта до професійної діяльності визначається наявністю у нього загальнопедагогічних і спеціальних здібностей.

Визначаючи поняття *педагогічні здібності*, ми маємо на увазі поєднання психологічних і педагогічних якостей особистості, які характеризують його розумову та емоційно-вольову сфери та утворюють єдине ціле. Безперечно, комплекс професійно значущих якостей педагога-музиканта повинен містити в собі й спеціальні (музичні) здібності.

До спеціальних здібностей у професійній діяльності педагога-музиканта ми відносимо музичні та артистичні здібності, які в практичній діяльності отримують подальший розвиток. Педагогічні та спеціальні (музичні, артистичні) здібності взаємопов'язані. У разі відсутності педагогічних здібностей і педагогічного спрямування розвиток спеціальних здібностей гальмується і не розвивається. Л.Арчажнікова специфічні якості вчителя-музиканта розглядає у тісному зв'язку із загальнопедагогічними і зазначає, що артистичні, музичні здібності сприяють оригінальному і творчому здійсненню педагогічної діяльності за умови високого рівня розвитку загальнопедагогічних здібностей [2,35].

У професійній діяльності майбутнього педагога-музиканта поєднання педагогічних і спеціальних здібностей є запорукою успішної професійної діяльності. Для майбутнього педагога-музиканта загальногуманітарні знання є фундаментом, завдяки якому базуються знання в галузі музичного мистецтва.

Корифей хорового мистецтва А.Авдієвський зазначав, що «тільки освічений може бути свідомим специфіки та особливостей хорового виконавства» [1].

Музично-педагогічна діяльність визначається досить широким діапазоном і в цьому синтезованому професійному комплексі чільне місце займає виконавська діяльність. За своєю суттю вона є сценічною і артистичною.

У нашому дослідженні ми зробимо спробу визначити особливості розвитку спеціальних здібностей майбутнього педагога-музиканта у диригентсько-хоровій діяльності.

Особистість педагога-музиканта ми розглядаємо як спеціаліста, який поєднує у своїй професійній діяльності набуті знання у педагогічній, музично-виконавській та культурно-просвітницькій галузі. Якість підготовки майбутнього фахівця залежить, перш за все, від оволодіння ним знаннями, професійними вміннями і навичками, від його прагнення до професійного вдосконалення.

Солов'янова О. пропонує практичну модель розвитку професійних якостей у майбутніх вокалістів, застосування якої можливе і в класах індивідуальних занять з диригування. За допомогою цієї моделі виявляються взаємозв'язки всередині освітньої системи, вплив різноманітних факторів на її характер. Дослідниця керується такими принципами цієї моделі:

- *індивідуальний підхід*, реалізація якого зумовлюється багатогранністю природних особливостей та індивідуальних можливостей майбутнього спеціаліста, особистого емоційного типу (складу), темпераменту та культурного розвитку;
- *принцип соціокультурного підходу*, який передбачає підвищену увагу до культурного контексту музичного репертуару. У межах цього проекту виявляється активність і самостійність в засвоєнні музичних творів, а також виявляється інтерес до участі у соціокультурних проектах;
- *принцип образно-асоціативного підходу*, який полягає у використанні художніх образів та асоціацій, за допомогою яких вирішується завдання розвитку професійних якостей майбутніх фахівців. Успішність реалізації цього принципу тісно пов'язана з розвитком мислення та сценічної уяви [8,16].

Оцінюючи якості педагога-музиканта, у першу чергу, звичайно, надається перевага знанням з фаху, а також володіння методикою

педагогічної дії. Сукупність загальнокультурних і професійних знань, які взаємопов'язані між собою, диригентсько-хорові вміння та навички визначають успішність творчої діяльності майбутнього вчителя.

Але дуже часто в переліку необхідних педагогічних якостей артистизм не усвідомлюється належним чином.

У дослідженнях науковців поняття артистизму трактується неоднозначно – або досить широко, включаючи в себе комплекс, виконавської активності, або обмежується тільки зовнішніми проявами виконавського процесу.

Акрамова М. зазначає, що «педагогічний артистизм - здатність до органічного існування в умовах педагогічного процесу, внутрішню витонченість, прагнення до нестандартних рішень через образні асоціації, вміння підпорядковувати свою поведінку в тих ситуаціях, коли вплив педагогічної дії тільки почуттями, обмеженими педагогічною заданістю не призводить до бажаного результату і виникає необхідність створеної свідомо поведінки відповідно до ситуації» [1,288].

Л.Майковська розглядає артистизм учителя музики як «особливу здатність, яка інтегрує у своєму змісті емоційно-експресивні, художньо-інтелектуальні і художньо-операційні сторони художньо-комунікативної діяльності і надає їй яскраво виражений емоційно-естетичний характер» [6,182].

Кайкалова Л. визначає артистичність педагога як «красу і багатство внутрішнього світу особистості, це здатність яскраво, переконливо, емоційно передавати матеріал, представляючи його в образах, використовуючи фантазію, інтуїцію, імпровізацію, техніку та виразність мови і рухів, самопрезентацію та відкритість» [4,79].

Артистизм педагога-музиканта наближається до артистизму актора. Необхідність виявлення артистизму педагога-музиканта зумовлюється, перш за все, художньо-естетично, творчою природою його професійної діяльності.

Та важливо розмежовувати поняття артистизму та акторства. Так зване «акторство», нещирість, фальш легко розпізнаються. Якщо мова йде про істинний артистизм, то в ньому ми вбачаємо риси майстерності, педагогічного прагнення в діяльності педагога-музиканта.

Диригентсько-хорова підготовка є важливою ланкою в процесі підготовки майбутнього педагога-музиканта. Серед професійних якостей диригента-хормейстера ми виділяємо такі його художні якості: емоційність, музично-естетичний смак, артистизм та ін. Одним з важливих компонентів професійних якостей є артистизм.

Артистизм у музичному мистецтві виступає як важливий засіб комунікації між виконавцем і глядацькою аудиторією. Механізм дії музики на людину можна порівняти з луною, яка викликає відповідну реакцію, і велика роль тут належить артистизму. Артистизм, як одна із граней таланту, не завжди притаманний людині з розвинутими музичними здібностями.

У ході дослідження нами виявлено, що темперамент особистості, його емоційність взаємопов'язані з виявленням артистизму. Досить часто в процесі підготовки музиканта-педагога ми виявляємо студентів, у яких мало розвинуті артистичні якості або і зовсім відсутні. Це змушує їх комплексувати і не привертати до себе увагу. І, навпаки, студенти, які від природи наділені даром артистизму, буквально перевтілюються, долають грані повсякденного, виявляючи своє дарування. Внутрішні якості коректують виявлення артистичних рис.

Розвиток артистичних якостей у майбутніх педагогів-музикантів відбувається під час індивідуальних та колективних занять, безпосередньо в процесі вокально-хорової діяльності.

Гаріпова Г. в дисертаційному дослідженні зазначає, що критерієм сформованості артистизму особистості є:

- інформаційний критерій, зміст якого полягає у вимірі широти світогляду, в галузі явищ естетичної дії: театру, музики, поезії, образотворчого мистецтва;

- художньо-емоційний критерій, який виявляється у мірі переживань під час виконання хорових творів, емоційної виразності в процесі роботи хорового колективу, які виявляються в особливостях вокально-мовленнєвої інтонації, жестах, міміці;
- діяльнісно-практичний критерій, який дає можливість констатувати стійкість, повноцінність комплексного розвитку акторсько-сценічних, вокально-хорових умінь, навичок, які виявляються безпосередньо в концертному репертуарі і свідчать про глибину практично освоєного репертуару [3,14].

Виконавська хорова діяльність передбачає вплив на слухачів не тільки технічно професійним виконанням хорового твору, але і безпосередньо індивідуально-особистісними якостями диригента. Вплив на слухача досягається артистизмом, який розглядається як професійна якість педагога-музиканта. Сформованість артистизму в музиканта-виконавця виражається такими домінуючими показниками: здатністю до асоціативного мислення, до внутрішньої і зовнішньої виразності, до перевтілення [9,16].

Розвиток артистичних якостей має безпосередній зв'язок з головною специфікою виконавського мистецтва – художньою інтерпретацією твору, яка є виявом його художнього смаку, індивідуалізованого прочитання, професійного обдарування, володіння технікою та артистизмом.

У процесі диригентсько-хорової підготовки педагога-музиканта на характер виявлення артистизму великий вплив має репертуар. Репертуар хорового колективу повинні складати твори різних напрямків та стилів, для кожного з яких характерні різна манера виконання, подачі звуку, відмінні одна від одної інтерпретації.

Хорові твори драматичного, напруженого характеру, проведення контрастних тематичних ліній вимагають від диригента і виконавців внутрішніх переживань. І, навпаки, «легка» музика висуває на перший

план зовнішні атрибути виконавця, породжує специфічне сценічне виявлення.

Твори естрадно-джазового характеру дають можливість виконавцям рухатися по сцені, виконувати різні рухи, адже естетика хорového співу пов'язана із сутністю видовища і володіння диригентом артистичними навичками створює атмосферу невимушеності, живого виконання. Взаємодія з глядачем засобом звертання до нього поглядом, жестом, відображення рухами змісту твору надає музиці динамізму, особливої легкості і шарму.

Слід зазначити, що сприйняття музики різної за стилем виявляє низку відмінностей в способах її представлення. Так, академічна музика вимагає глибокої зосередженості, а легка, естрадна – навпаки, передбачає більшу відкритість, динамізм в розкритті музичного образу.

Виконуючи академічну музику, твори великої форми, диригент повинен відчувати драматургію, визначити кульмінаційні фази. Його завдання – привернути увагу слухача до художнього змісту твору засобами власних переживань. У цьому випадку сценічна поведінка виявляється у внутрішньому артистизмі диригента, який передає художній образ глибокими внутрішніми відчуттями і керується, перш за все, естетичними міркуваннями.

Оволодіння педагогом-музикантом артистичними якостями сприяє виразності жесту, голосу, міміки, пластичності рухів. Вираз обличчя, міміка - найяскравіший, найкрасномовніший інструмент для передачі внутрішнього стану, адже часто погляд може передати більше, ніж слова.

Для показу ауфтакту одного жесту недостатньо. Виразний вступ завжди супроводжуються відповідним виразом обличчя. Кожен рух, м'язи обличчя виражають певну емоцію, характер, і на цьому засноване мистецтво диригування. Часто жести студента позбавлені «живого звучання», і для розвитку міміки на індивідуальних заняттях доцільно використовувати метод, який полягає в передачі змісту музичної фрази, інтонації або слова без використання диригентського жесту. Студент,

позбавлений дії жестом, намагатиметься супроводжувати свої дії, виводячи міміку на перший план, адже міміка повинна бути незмінним супутником в диригуванні, наслідком образного мислення музиканта. Показ вступу хору, окремим хоровим партіям повинен супроводжуватися зоровим контактом. Агогічні відхилення та зміна динамічних відтінків також підкріплюється внутрішньою енергією, яку випромінює погляд.

Найменші зміни в міміці диригента несуть великий інформаційний зміст виконавцям. Оволодіти такими навичками можливо лише за умови інтелектуального та емоційного збагачення майбутнього педагога-музиканта.

Артистизм допомагає встановити контакт зі слухачем. Завдяки артистизму педагога-музиканта в процесі сценічної дії слухачу передається додаткова художня інформація, музичний образ розкривається за рахунок зовнішнього і внутрішнього виявів творчої активності. Як зазначає Корнішева Т., «індивідуальність диригента хорового колективу може проявитися тільки через ставлення до музики, що виконується» [5,388].

Характер виявлення артистизму виявляється низкою факторів, серед яких найбільш важливими є психічна активність та емоційність. Внутрішні якості коректують виявлення артистичних рис.

Висновки. Артистизм педагога-музиканта є складною психофізичною діяльністю. Для оволодіння артистизмом недостатньо лише природного обдарування, емоцій, темпераменту. Музикант-педагог повинен бути професіоналом своєї справи, уміти обґрунтувати власне бачення сутності поставлених завдань.

Отже, артистизм являє собою вияв багатогранного світу особистості і розглядається як частина комплексу професійних компетенцій. Він формується в процесі духовно-практичного освоєння творчих видів діяльності з метою задоволення потреби в самовдосконаленні і професійному зростанні.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Акрамова М. Т. Педагогический артистизм как компонент профессиональной компетенции учителя/ М. Т. Акрамова// Молодой ученый. — 2012. —№8 — С. 287-290.
- 2.Арчажнікова Л.Г. Профессия учитель музыки/ Л.Г.Арчажнікова// Кн. для учителя. - М.: Просвещение, 1984. - 111 с.
- 3.Гарипова Г. А. Формирование артистизма личности будущего учителя музыки : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.01/ Гузель Анатольевна Гарипова. –К., - 2002, - 22 с. Казань,
- 4.Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. - Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
5. Корнішева Т. Виконавська культура диригента як складова диригентської діяльності/ Т.Корнішева // Музичне мистецтво і культура: зб. наук. пр. - Одеса : Астропринт, 2012. - Вип. 16. С.385–394.
- 6.Майковская, Л. С. Артистизм педагога-музыканта как необходимое условие формирования этнокультурной толерантности у школьников / Л. С. Майковская // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. – 2008. – №1. – С. 181-185.
7. Радик Д. Про Шостий Всеукраїнський фестиваль-конкурс колективів народного хорового співу імені Порфирія Демущького. Філософія хорового співу / Д.Радик // Музична газета. - 2011. - № 1 (79). - С. 1-2.
- 8.Соловьянова О.Ю. Средства театральной педагогики в развитии качеств будущих вокалистов.: автореф. дис. на стиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 “ Теория и методика профессионального образования” / Соловьянова Ольга Юрьевна. - Москва, 2018. - 26 с.
- 9.Чванова Алла Николаевна Формирование артистизма у музыкантов-исполнителей. 13.00.08 — теория и методика профессионального образования Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук 19 с. Самара – 2005.

REFERENCES

- 1.Akramova M. T. (2012) Pedagogicheskyi artistizm kak komponent professyonalnoi kompetentsii uchytelia [Pedagogical artistry as component of professional competence of teacher]. Young scientist, no.8 - p.p.287-290. [in Russian].
- 2.Archazhnikova L.H. (1984) Professyia uchytel muzyki [A profession is music master]. Book for a teacher. Moscow: Inlightening, 111 p. [in Russian]
- 3.Narypova H. A.(2002) Formyrovanye artistizma lichnosti budushcheho uchytelia muzyki [Forming of artistry of personality of future music master] Extended abstract of candidate’s thesis. Kazan, 22 p. [in Russian].
- 4.Kaidalova L.H., Shchokina N.B., Vakhrusheva T.Iu. Pedagogichna maisternist vykladacha [Pedagogical mastery of teacher]. Kharkiv : NFAU. 140 p. [in Ukrainian].
- 5.Kornisheva T. (2012) Vykonavska kultura dyryhenta yak skladova dyryhentskoi diialnosti. [A carrying out culture of conductor as constituent of conductor's activity]. Musical art and culture : collection of sciences works, Odesa, Astroprynt, Vol 2, pp. 385–394. [in Ukrainian].
- 6.Maikovskaia, L. S. (2008) Artistizm pedahoha-muzykanta kak neobkhodymoe uslovye formyrovaniya etnokulturnoi tolerantnosti u shkolnykov [Artistry of teacher-musician as necessary condition of forming of ethnically – cultural tolerance for schoolchildren]. Announcer of the Moscow state university of culture and arts, no.1, p.p.181-185. [in Russian]
7. Radyk D. (2011) Pro Shostyi Vseukrainskyi festyval-konkurs kolektyviv narodnoho khorovoho spivu imeni Porfyriia Demutskoho. Filosofiia khorovoho spivu [About the Sixth Allukrainian festival-competition of collectives of the folk choral singing of the name of Porfiryi Демущького. Philosophy of the choral singing]. Musical newspaper, no 1(79) , p.p.1-2. [in Ukrainian].

8. Solovianova O.Iu.(2018) Sredstva teatralnoi pedahohiki v razvytii kachestv budushchykh vokalistov [Facilities of theatrical pedagogics are in development of internalss of future vocalists Extended abstract of candidate's thesis. Moscow, 26 p. [in Russian.

9. Chvanova A. N. (2005) Formyrovanye artistizma u muzykantov-ispolnytelei [Forming of artistry for musicians-performers] Extended abstract of candidate's thesis. Samara, 19 p. [in Russian].